

What Must an Orthodox Jew Believe? : תורה מסיני

I. יסוד שמיני של הרמב"ם

סנהדרין צ.

ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס.

סנהדרין צט.

והאומר אין תורה מן השמים וכו'. תנו רבנן: (במדבר ט"ו) כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הכרת תכרת - זה האומר אין תורה מן השמים. ... תניא אידך: כי דבר ה' בזה - זה האומר אין תורה מן השמים. ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים, חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו - זהו כי דבר ה' בזה. ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים, חוץ מדקדוק זה, מקל וחומר זה, מגזרה שוה זו - זה הוא כי דבר ה' בזה.

רמב"ם פירוש המשניות - סנהדרין פרק י משנה א

היסוד השמיני: היות התורה מן השמים, והוא שנאמין כי כל התורה הזאת [הנמצאת בידינו היום הנה היא התורה] הנתונה ע"י משה רבינו ע"ה שהיא כולה מפי הגבורה ... וכי הוא היה כמו סופר שקוראין לו והוא כותב כל מאורעות הימים הספורים והמצות ולפיכך נקרא מחוקק, ואין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים ושם אשתו מהטבאל ותמנע היתה פלגש ובין אנכי ה' אלהיך ושמע ישראל, כי הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת. וזה שאומר שכמו אלה הפסוקים והספורים משה ספרם מדעתו, הנה הוא אצל חכמינו ונביאינו כופר ומגלה פנים יותר מכל הכופרים, לפי שחשב שיש בתורה לב וקליפה ושאלה דברי הימים והספורים אין תועלת בהם ושהם מאת משה רבינו ע"ה, וזהו ענין (סנהדרין צ) אין תורה מן השמים אמרו חכמים ז"ל הוא המאמין שכל התורה מפי הגבורה חוץ מן הפסוק זה שלא אמר הקב"ה אלא משה מפי עצמו ... וכמו כן פירוש התורה המקובל ג"כ מפי הגבורה וזה שאנו עושים היום מתבנית הסוכה ולולב ושופר וציצית ותפילין וזולתם הוא בעצמו התבנית אשר אמר הש"י למשה והוא אמר לנו והוא נאמן בשליחותו, והמאמר המורה על היסוד הזה הוא מה שנאמר (במדבר טז) ויאמר משה בזאת תדעו כי ה' שלחני לעשות כל המעשים האלה כי לא מלבי:

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ח

שלשה הן הנקראים אפיקורסין: ... שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה ו(ה)מכחיש מגידיה כגון צדוק ובייתוס ...

II. ספר דברים

מגלה לא:

בתעניות ברכות וקללות ואין מפסיקין בקללות. מנא הני מילי? אמר רב חייא בר גמדה אמר רבי אסי: דאמר קרא (משלי ג') מוסר ה' בני אל תמאס. ריש לקיש אמר: לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות. אלא היכי עביד? תנא: כשהוא מתחיל - מתחיל בפסוק שלפניהם, וכשהוא מסיים - מסיים בפסוק שלאחריהן. אמר אביי: לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים, אבל קללות שבמשנה תורה - פוסק. מאי טעמא? הללו - בלשון רבים אמורות, ומשה מפי הגבורה אמרן. והללו - בלשון יחיד אמורות, ומשה מפי עצמו אמרן.

תוספות שם: משה מעצמו אמרם - וברוח הקדש.

III. דעות בראשונים

אבן עזרא דברים פרק לד פסוק א

(א) ויעל משה - לפי דעתי, כי מזה הפסוק כתב יהושע, כי אחר שעלה משה לא כתב, ובדרך נבואה כתבו. והעד: ויראהו ה' גם ויאמר ה' אליו (ד), גם ויקבור (ו):

אבן עזרא דברים פרק א פסוק ב

(ג) - בעבר הירדן, במדבר, בערבה. ואם תבין סוד (השרים) [צ"ל: השנים] עשר, גם ויכתוב משה (דברים לא, כב), והכנעני אז בארץ (ברא' יב, ו), בהר ד' יראה (שם כב, יד), והנה ערשו ערש ברזל, (דברים ג, יא) תכיר האמת.

והכנעני אז בארץ - היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר (בראשית יד יח) ומלכי צדק מלך שלם, לפיכך (פסוק ז) ויאמר ה' אל אברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:]

אבן עזרא בראשית פרק יב פסוק ו

והכנעני אז בארץ יתכן שארץ כנען תפשה כנען מיד אחר. ואם איננו כן יש לו סוד. והמשכיל ידום:

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן קיד

עכ"פ כל הס"ת כולה נכתבה ע"י משה מפי הגבורה כל אות ואות ממש, ומי שאומר שאיכא אפילו רק אות אחת שכתב משה בעצמו הוא כופר בתורה ובכלל כי דבר ה' בזה, וכ"ש מי שיאמר שאיכא איזה דבר שאף משה לא כתבו אלא אחרים או שבאו אחרים והחסירו זה מן התורה שהם כופרים בתורה ובכלל כי דבר ה' בזה וכשיבא אחד ויאמר שלו צוה ה' לחסר או להוסיף אפילו רק אות אחת הוא נביא השקר שמיתתו בחנק כדאיתא ברמב"ם פ"ט מיסוה"ת ה"א. וממילא מה שכתוב לפ"מ שפי' אביו דוישם את אפרים לפני מנשה הוא על משה שאפרים היה בראש דגל שא"כ הוקשה לו דהיה לו לומר ואני שמתי את אפרים לפני מנשה שלכן מסיק דיהושע כתבו או אנשי כנה"ג כתבו, הוא כפירה בתורה על פסוק זה שלא כתבו משה מפי הגבורה, ובכלל הם דברי שטות וכי משה סידר הדגלים הא הקדוש ברוך הוא סידרם כמפורש בקרא בפ' במדבר ככל אשר צוה ה' את משה כן חנו לדגליהם וא"כ אף לפי' אביו לא קאי על משה אלא על הקדוש ברוך הוא ולא קשה כלום אף במשה כתבו, ונמצא שהמזיף היה רשע ואפיקורס וגם שוטה.

וכן מש"כ דשירת ישראל על הבאר היה לא עלי באר שנכתב בתורה אלא הלל הגדול וזה היה כתוב בחומש אלא שדוד המלך הסיר שירה זו מן התורה וחיברו בתהלים הוא כפירה היותר גדולה בתורה ודברי דופי בדוד המלך והוא גרוע משום שהוא בלא טעם כלל רק כמו להכעיס. וגם ניכר שם שכופר בנס דבארה של מרים דהיה זה הבאר שאמר שירה עליו, והוא מפרש באריכות שהיו חוקרים אנה באר מים טובים וקרים וטוב לחנות עליו, שזהו גם כפירה בהמסעות שהיו רק ע"פ ה' ולא בשום חשבונות בני אדם אף לא של משה וכמפורש בקראי, ובכל שנות המדבר שתו רק מבארה של מרים, והוא כנראה כופר בזה.

וכן מש"כ בדבר עציון גבר דשל אדום היה לא מצד שהיה מארץ אדום אלא שהיה זה של מהיטבאל בת מטרד שהיה עיר שמביאין שם הזהב והיה זה קודם שמלך שאול ולכן כתבו בימי כנסת הגדולה בחומש שלא תתמה איך בא עציון גבר לאדום, הרי הוא הכפירה שפרשת ואלה המלכים שבוישלוה כתבו אחר כך שהוא כפירה בתורה ובנבואה, וכבר הביא באבן עזרא מאפיקורס אחד בשם יצחקי שאמר כי בימי יהושפט נכתבה זאת הפרשה ומסיק האבן עזרא חלילה חלילה שהוא כמו שדבר על ימי יהושפט וספרו ראוי להשרף, ונמצא שכבר הוא דין פסוק מאבן עזרא שצריך לשרוף ספר כזה, ואיך נדפיס עתה מחדש ספרים אחרים בכפירה זו,

IV. תיקון סופרים

רש"י בראשית פרק יח פסוק כב

ואברהם עודנו עומד לפני ה' - והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו (פסוק כ) זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אברהם, אלא תיקון סופרים הוא זה אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן:

רש"י איוב פרק לב פסוק ג

וירשיעו את איוב - זה אחד מן המקראות שתקנו סופרים את לשון הכתוב וירשיעו כלפי המקום בשתיקותם היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וכן וימירו את כבודם בתבנית שור כבודי ה' לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וכן ואל אראה ברעתי (מדבר/במדבר/יא) ברעת' היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וכן הרבה מקומו' בספרי ובמסורת הגדול':

רש"י מלאכי פרק א פסוק יג

והפתחם אותו - זו אחת מ"ח תיבות של תיקון סופרי' הפחתם אותו וכתב אלא שכינה הכתוב וכתבו אותו והפתחם והדאבת' לשון מפה נפש (איוב י"א):

תשובת הרשב"א

ומפני שבעל דין תופש עלינו באותן י"ח מלות שזכרו עליהן שהם תקון סופרים וחושבים כי חכמי ישראל החליפום מעצמם בתרמית להחליף כונות וכנגד הדת על כן אני צריך לכתוב בכאן מה שכבר השבתי עליהם כי אין הענין על הצד שלקוחהו. ועתה יתבונן כל בן דעת, הנחייב איש שזיף את הדת וחבר את הזיוף אל ספר ויכתוב, זה זייפתי בדת והחלפתי דבר בדבר אחר. ולו סופר זה על איש אחד סכל, היה מן הדין לומר שאינו באפשר שהגיע סכלותו אל המדרגה הזאת, שאין קץ לסכולת כזה כי באמת, כל מזיף מעמיק להסתיר עצה ואומר לא פעלתי און וחכמים נתקבצו וזייפו וכתבו בספר, ראו כי אנו זייפנו כן במקום פלוני וכן במקום פלוני וכן הבאים אחריהם קובעים אותם הזיופים בתלמודים ובדרשות ומגלין לכל אחד, זה תקון סופרים. ראה, זו טענה פשוטה שאינה צריכה ראייה. ... ועוד, כי רוב המלות ההן השמונה עשרה, אין בחלופם שום ענין שיחלוק או יסייע שום אמונה, כאשר תראה בעניך אם עמדת עליהם.

V. נוסח המקרא

ספרי דברים פסקא שנו

(כז) **מעונה אלהי קדם**, שלשה ספרים נמצאו בעזרה אחד של מעונים ואחד של היא היא ואחד נקרא ספר זעטוטים באחד כתיב מעון אלהי קדם ובשנים כתיב מעונה אלהי קדם, בטלו חכמים את האחד וקיימו השנים, באחד כתיב תשעה היא ובשנים כתיב אחד עשרה היא בטלו חכמים את האחד וקיימו את השנים באחד כתיב וישלח את זעטוטי בני ישראל, ואל זעטוטי בני ישראל, ובשנים כתיב (שמות כד ה) וישלח את נערי בני ישראל (שם/ שמות כד/ יא) ואל אצילי בני ישראל בטלו חכמים את האחד וקיימו את השנים. ומתחת זרועות עולם, מלמד שארץ ישראל היא תקפה של עולם. ויגרש מפניך אויב, אלו שברחו לאסיה. ויאמר השמד, אלו יושבי ארץ ישראל.

רש"י שבת נה:

והא כתיב מעבירים, אמר רב הונא בריה דרב יהושע מעבירים כתיב - קשה בעיני שם החכם הנזכר כאן, כי אומר אני שטעות גדול הוא, ולא גרסינן לה להא מילתא, שהרי בספרים מוגהים כתיב מעבירים וגם במסורה הגדולה במקום שמנויין שם כל התיבות דלא כתיב בהן יו"ד וקורין - ולא נמנה זה, והם מנויין על פי החשבון, וזו אינה קשיא, דהאי מעבירים - לאו לשון עבירה הוא, אלא לשון ויעבירו קול במחנה (שמות לו), והכי קאמר להו: לא טובה השמועה אשר אנכי שומע את עם ה' מעבירים ומכריזין וקובלים עליכם, והאי מעבירים - לשון רבים הוא, ואעם ה' קאי ולא אבני עלי, שהרי הם היו עוברים, ולא היו מעבירים את אחרים.

תוספות שבת נה:

מעבירים כתיב - הש"ס שלנו חולק על ספרים שלנו שכתוב בהם (מעבירים) וכן מצינו בירושלמי בשמשון והוא שפט את ישראל ארבעים שנה מלמד שהיו פלשתים יראים ממנו כ' שנה אחר מותו כמו בחייו ובכל ספרים שלנו כתיב כ' שנה (שופטים טז).

חדושי הר"ן סנהדרין ד:

קרנת קרנת קרנות. משמע מפורש מהכא דלפום גמרא צריך להיות בס"ת קרנות בוא"ו בפרשת כשבה דיחיד, וכתבו מקצת מפרשים ז"ל שכתבו בשם הר"ר שלמי' ז"ל דלא כתיב קרנות לא במכתב ולא במסורה וא"כ הוא צ"ע, ויש כיוצא בזה ביום כלות משה שלם ורבותינו אמרו דכלת כתיב, וכן ולבני הפילגשים מלא ורבותינו אומרים פלגשם חסר, וכתב הרשב"א ז"ל דהא הוי פלוגתא דמדינחאי ומערבאי בפלוגתא בבן אשר ובן נפתלי ובכל מקום שאנו מוצאים מחלוקות בספרים אמרו במס' סופרים שהולכים אחר הרוב: